

EDITORIAL

Při hodnocení vědy a výzkumu našich univerzit se zohledňuje mimo jiné i „společenská relevance“ základního výzkumu. Cílem hodnocení podle tohoto kritéria je posouzení „aplikačního potenciálu výsledku“. Dle vládní metodiky se společenskou relevancí rozumí „*vliv/změna/přínos, a to v oblastech mimo akademickou sféru: ekonomika, společnost, kultura, veřejná správa/služby, zdraví, životní prostředí, kvalita života*“.¹

V kategorii „společenská relevance“ právnických výzkumných výsledků mám jednoho favorita. Pravda, zařazení tohoto „vědeckého výstupu“ do hodnocení vyžaduje značnou velkorysost, protože hodnocená publikace je přeci jen staršího data a „výzkumnou institucí“ bylo Tovaryšstvo Ježíšovo (zda šlo o zaměstnanecké dílo, není přitom – jak uvidíme dále – zcela jasné). A co víc – autor své dílo publikoval anonymně a ke své instituci se raději nehlásil!

Kniha s názvem „*Cautio Criminalis*“ spatřila světlo raně novověkého světa v dubnu 1631. Její autor, Fridrich von Spee (1591–1635), byl z opatrnosti uveden jen jako „nejmenovaný římský teolog“.

Spee byl mimořádně vzdělaný jezuita, učitel, spisovatel, básník a kazatel. Jako zpovědník obětí čarodějnických procesů se stále hůře vnitřně vyrovnával s tím, co mu odsouzené ženy a muži před svou smrtí sdělovali. Své pochyby o průběhu procesů a výhrady ke skutkovým a právním zjištěním soudců sepsal do velmi přesvědčivého traktátu. Odvážným tiskařem knihy byl (nomen est omen) jistý Peter Lucius.

V předmluvě díla „vydavatel“ (rovněž anonymní) uvádí, že se musel dopustit „zbožné krádeže“ rukopisu, neboť utajený autor údajně nesouhlasil s publikací a neví o ní. Důvod zjevně smyšlené legendy (tím „vydavatelem“ byl patrně sám Spee) byl nasnadě. Publikace členů jezuitského řádu vyžadovaly souhlas představeného, který autor neměl. Navíc autoři podobných spisů obvykle končili svůj život ve vězení². A Spee, i přes své výsadní postavení předního vzdělance řádu, mohl skončit na hranici – vedle obětí, za které se svou knihou zasazoval.

¹ Metodika hodnocení výzkumných organizací a hodnocení programů účelové podpory výzkumu, vývoje a inovací, schváleno Usnesením vlády ČR ze dne 8. února 2017, č. 107, s. 25.

² Blíže Joachim-Friedrich Ritter v předmluvě novodobého vydání *Cautio Criminalis* (SPEE, Fridrich von. *Cautio Criminalis oder Rechtliches Bedenken wegen der Hexenprozesse*. Deutscher Taschenbuch Verlag, 1982, s. 31). *Cautio Criminalis* je dostupná i v angličtině (knihu vydalo nakladatelství University of Virginia Press v roce 2003).

Následovalo „velké“ vyšetřování ukončené konstatováním generála řádu, že nebylo prokázáno, že by Spee pustil text do oběhu záměrně. Autor byl ale důrazně varován, aby v budoucnu lépe schraňoval své rukopisy a vyhnul se tak dalším podezřením. Další volání po zákazu knihy (Spee si svým spisem „získal“ řadu nepřátel i mimo řád) ukončil generál s tím, že cenzura knihy není nutná a Spee by již neměl být touto věcí dále obtěžován.

Kniha se pak další rok dočkala svého druhého vydání, patrně s podporou provinciála jezuitů. Tlak odpůrců Fridricha von Spee tím ovšem ještě narostl a původně pevná ochranná ruka vedení poněkud ochabla. Autor byl (poté, co odmítnul „dobrovolný“ odchod z řádu spojený s velkorysou finanční kompenzací) přeložen za trest do Trevíru. Zde ještě několik let v ústranní pracoval na svých dílech. Při ošetřování zraněných vojáků nakažených morem se sám nakazil a zemřel ve věku 44 let. Pohřben je v kryptě trevírského jezuitského kostela.

Jeho kniha zásadně ovlivnila (čti: zachránila) život či zdraví mnoha lidí a významným způsobem přispěla k ukončení zvrácených procesů s „čarodějnicemi“. Současně předjímala zásady moderního trestního procesu, ve kterém není místo pro mučení jako nástroje procesního „zjišťování pravdy“.

Jako právníci čteme text s určitým spikleneckým potěšením: sledujeme „kolegu“, jak se mistrně vyhýbá podezřením z kacířství, přesně však napadá podstatu procesů a své výhrady vysvětluje vždy na velmi názorné a přesvědčivě podané kazuistice. V té době autor nemohl odmítnout čarodějnictví jako takové, nicméně kruté soudní praktiky kritizoval tak, že – jak podotýká Hattenhauer – „*jeho kniha měla stejný účinek, jakého by dosáhl i jednoznačným popřením čarodějnických bludů.*“³

Nevíme, kolik žen a mužů Spee svou knihou zachránil, ale intuice nám napovídá, že tu skutečnou a rozhodující *společenskou relevanci* jeho díla stěží překoná nějaká novodobá publikace. Kniha Fridricha von Spee je ukázkou síly, kterou může mít slovo právníka, jež přichází v tu správnou dobu.

Vypadá to jako sen, když se z vydání právnické publikace stane scénář pro filmové drama a z jejího autora hrdina riskující svůj život z lásky a soucitu. Sen to ale není – je to noční můra. Snad taková zásadní právnická díla (publikovaná z opatrnosti bez uvedení autora či s průhlednou legendou o „zbožné krádeži“ rukopisu) v budoucnu nebudeme potřebovat.

Josef Kotásek

³ HATTENHAUER, Hans. *Evropské dějiny práva*. 1. vyd. Praha. C. H. Beck, 1998, s. 407.